

БЕКТЕМ

Б.Осмонов атындагы Жалал-Абад мамлекеттик
университетинин ректору, техника илимдеринин
доктору, профессор **К.Ж.Усенов**

2022-ж.

Шербаева Жыпаргүл Рахманбердиевнанын Башталгыч класстардын “АДАБИЙ ОКУУ” сабагында жомокторду окутуунун методикасы деген темада 13.00.02 – окутуунун жана тарбиялоонун теориясы менен методикасы (кыргыз адабияты) адистиги боюнча педагогика илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн жазылган кандидаттык диссертациялык ишине жетектөөчү мекеменин

РАСМИЙ ПИКИРИ

Илимий жетекчи – педагогика илимдеринин доктору, профессор Муратов Абдыкерим Жаркынбаевич.

Иш А.Мырсабеков атындагы Ош мамлекеттик педагогикалык университетинин педагогика жана психология кафедрасында аткарылган.

Изилдөөнүн актуалдуулугу. Учурда билим берүү процессин демократиялаштыруу жана гумандаштыруу окуу процессин интенсивдештирүүнү, аны ата мекендик жана дүйнөлүк тажрыйбалар менен байытууну, көркөм чыгармаларды кабылдоодо ассоциацияларды кеңири колдонууну өз алдына милдет кылып койду. Жаштарды улуттук маданий баалуулуктар, көркөм адабий чыгармалар менен тарбиялоо проблемасы КР Президенти С.Н.Жапаровдун «Инсандын руханий-адеп-ахлактык өнүгүүсү

КЫРГЫЗСКИЙ ГОСУДАРСТВЕННЫЙ УНИВЕРСИТЕТ им. И. АРАБАЛДА

121 « 11 » 04 2022 г.

жана дене тарбиясы» (2021) жөнүндөгү жарлыгында жана Кыргыз Республикасынын Билим берүү жана илим министрлиги тарабынан бекитилген «Окуучу жаштарды руханий-адеп-ахлактык өнүктүрүү жана дене тарбиялоо концепциясында» (2021) өзгөчө белгиленген.

Ааламдашуу доорунда окуучуларды ата-бабалардын педагогикалык маданияты менен тааныштыруу, алардын фантазиясын өстүрүү, эстетикалык табитин жогорулатуу, элдик идеалдагы моралдык принциптер, адеп-ахлактык баалуулуктар менен тарбиялоо – мезгил талабы. Мына ушул аспектиден алып караганда жомоктордун чоң педагогикалык функциясы бар. Жомоктор – элдин ишенимдери, тилектери, арзуулары сиңдирилген педагогикалык чыгарма, аларда калктын балдарды оң сапаттарга үйрөтүү тууралуу идеялары камтылган. Классик педагогдор ар дайым балдардын окуусу үчүн жомок китептерин сунуштап, элдик педагогдор катары чоң ата, чоң энелер балдарына жомокторду айтып берип турган. Ар кайсыл доордогу балдар үчүн окуу китептеринин эң негизги материалдары жомоктор болгон жана алар балдардын эмоционалдык-психологиялык тарбияланышына, адептүү болушуна оң таасирин тийгизген.

Азыркы мектептердеги адабий окуу сабагында жомокторду окутуу билим берүүнүн мазмунун гумандаштырууга жана балдардын тил байлыктарын өстүрүүгө шарт түзөт. Жомоктор аркылуу башталгыч класстарда адабий билим берүүнүн алгачкы түшүнүктөрү балдарга сиңдириле баштайт, окуучулардын дүйнө-таанымы, аң-сезими, сынчыл ой жүгүртүүсү өөрчүйт. Учурдагы ыйман дегредациясы да мектепте адабият сабагы, андагы жомокторду окуп-үйрөнүү аркылуу окуучуларды адеп-ахлакка, ыйманга тарбиялоонун зарылдыгын тастыктап турат. Жомоктор байыртадан тартып эле эл арасында оозеки формада айтылып, элдик маданияттын бир бөлүгүнө айланган. Жазма адабияттын пайда болушу, калыптанышы менен айрым акын-жазуучулар элдик жомокторду кайра

иштеп чыгышса, кээ бир авторлор өздөрү жомок чыгарып, балдар адабиятын байыткан.

Дүйнөлүк педагогиканын тарыхында жомоктордун прогрессивдүү идеяларын окутуу-тарбиялоо процессинде пайдалануу тууралуу идеялар Я.А.Коменскийдин «Байыркы чехтердин акылмандыгы», «Энелер мектеби», «Тилдерге ачык эшик», К.Д.Ушинскийдин «Эне тили», «Балдар дүйнөсү», В.А.Сухомлинскийдин «Жүрөгүмдү балдарга арнайм», Г.Н.Волковдун «Этнопедагогика» ж.б. эмгектеринде айтылган. А.С.Пушкин, Г.Х.Андерсен, Бир тууган Гриммдер, А.М.Горький, А.Токомбаев, Ч.Айтматов ж.б. жазуучулар жомок аркылуу өз ойлорун айткан. М.К.Азадовский, В.А.Бахтина, Ф.И.Буслаев, Н.Е.Добровольская, Е.М.Мелетинский, И.Никифоров, Я.Пропп, Э.В.Померанцева ж.б. фольклористтердин, эстетиктердин эмгектеринде жомоктордун табияты, поэтикасы адабияттаануу аспектисинен изилденген. Алардын эмгектеринде жомок дүйнөсүнүн жанрдык моделинин өзгөчөлүгү, сыйкырдуулук менен реалдуулуктун карым-катышы, жомоктордо мезгилдин жана мейкиндиктин өзгөчө формада уюштурулушу, жомоктун сюжеттик жана композициялык, тилдик бөтөнчөлүктөрү, жомоктогу идеалдуу жана фантазиялык каармандардын ролу ж.б. проблемалар ар тараптуу изилденген. Ушундай эле аспектиден кыргыз жомоктору тууралуу Т.Байжиев, З.Бектенов, М.Богданова, Д.Брудный, С.Кайыпов, К.Мифтаков, С.Мусаев, К.Рахматуллин, Ж.Таштемиров ж.б. адабиятчылар эмгектерин жазган.

Жомокторду окутуу проблемасы боюнча илимий-методикалык аспектидеги изилдөө иштери буга чейин да жүргүзүлүп келген. Алсак, К.Иманалиевдин «Кыргыз адабиятын окутуунун методикасы» (1976) деген китебинде фольклордук сюжеттерди, образдарды пайдалануу аркылуу жазылган А.С.Пушкиндин «Руслан жана Людмила», М.Горькийдин «Кыз жана ажал», А.Токомбаевдин «Жетим менен сыйкырчы», А.Осмоновдун «Толубай сынчы» деген адабий жомокторун мектепте окуп-үйрөнүүнүн

жолдору жана ыкмалары көрсөтүлсө, К.Артыкбаев менен Б.Исаковдун 5-класста «Биздин адабиятты» окутуунун методикалык колдонмосунда ошол класстагы жомокторду окутуу боюнча сунуштар берилет. 1974-жылы Т.Молдогазиев элдик оозеки чыгармаларды 4-5-класстарда окутуу боюнча кандидаттык диссертациясын коргоп, методикалык колдонмосун чыгарган, ошол эмгектин бир бөлүгү да жомокторду окутууга арналган. А.Шералиева «Кыргыз орто мектептеринде фольклорду окутуунун методикасы (V-VI класстардын мисалында)», Н.Мараимова «Республиканын мектептеринин V-VI класстарында адабий жомокторду окутуунун методикасы», Б.Б.Батыркулова «Орто мектептин кыргыз адабияты курсунда легендалык чыгармаларды окутуунун методикасы» деген темаларда кандидаттык диссертацияларын коргогон. Бирок бул иштер башталгыч класстардагы адабий окуу курсун мисал катары көрсөтүшкөн эмес, алар V-VI класстарды мисал катары алган.

Дүйнөнүн өзгөчө, образдуу модели катары жомоктор башталгыч класстын окуучулары үчүн жакын жана түшүнүктүү келет. Башталгыч класста адабий чыгармаларды окутуу проблемасы бир катар методисттердин эмгектеринде (Б.А.Абдухамитова, С.С.Сакиева, А.Д.Токтомаматов, С.К.Рысбаев ж.б.) теориялык жана практикалык жактан изилденген, бирок алар атайын жомокторду окутууга токтолгон эмес.

Аталган маселенин практикалык чечилиши адабият таануучулардын, философтордун, психологдордун, эстетиктердин, дидакттардын, окумуштуу-методисттердин эмгектери менен тыгыз байланышкан. Жогоруда окумуштуулардын эмгектерин изилдөө, ошондой эле азыркы учурда мектептерде адабий билим берүү тажрыйбасына байкоо жүргүзүү жомокторду окутуу маселесин теориялык жактан негиздөө жана методикасын сунуштоо зарылдыгын талап кылат.

Изилдөөнүн илимий жаңылыгы жана теориялык мааниси: жомокторду башталгыч класстарда окутуунун илимий-методикалык негиздери иштелип чыгып, бирдиктүү бир бүтүн системага салуу аракетинин

жасалышында жана жомоктордун текстин комментарийлеп көркөм окуу, жыйынтыктоо сабактарынын санариптешкен коомго ылайыктап интерактивдүү негизде иштелип чыккандагы менен аныкталат.

Изилдөөдөн алынган натыйжалардын практикалык мааниси: адабий окуу предметинин программасынын жана окуу китептеринин жомокторго тиешелүү бөлүмдөрүн тактап, методикасын өркүндөтүүгө көмөк көрсөтөт; адабий окуу боюнча сабакты изилдөөдө сунуш кылынган үлгүлөр, методдор окуучулардын өз алдынча сынчыл ой жүгүртүүсүн өстүрүүгө, өтүлө турган темага болгон кызыгууларынын жогорулашын шарттайт; башталгыч класстарда жомокторду окутуу иштерин жакшыртууга, өркүндөтүүгө, алардын билим берүүчүлүк жана тарбиялык маанисинин ачылышына өбөлгө түзөт; изилдөөнүн материалдары мектептерде, орто жана жогорку окуу жайларында методикалык колдонмо, окуу китеби катары пайдаланылат; адабий окуу боюнча предметтик стандартты өркүндөтүүгө жана окуу-методикалык комплекстерди даярдоого жардамчы болот.

Изилдөөдөн келип чыккан корутундулардын ишенимдүүлүгү жана жыйынтыктарынын негиздүүлүгү ишти аткаруу алдынан белгиленген методологиялык таянычтарга негизденип, предметтин, милдеттердин адекваттуу жолдорун комплекстүү изилдөө методдоруна таянып проблеманы теориялык өңүттөн үйрөнүүгө, анализдөө жана синтездөө жолу менен максатка жеткендикте.

Илимий изилдөөнүн натыйжаларын тастыктоо (апробациялоо): 2018 – 2020-окуу жылынан баштап Ош мамлекеттик педагогикалык университетинин музыкалык-педагогикалык факультетинин III, IV курстары үчүн «Башталгыч класстарда жомокторду окутуунун жаңы технологиялары» деген атайын курс; илимий-практикалык конференцияларында (2013-2021-жылдар) изилдөөнүн проблемалары боюнча докладдар; III-IV курстун студенттери менен бирдикте Ош шаарындагы, Ош, Баткен, Жалал-Абад облусундагы мектептерде өткөрүлүүчү педагогикалык практика учурунда

иштелип чыккан илимий-методикалык сунуштардын мугалимдер тарабынан пайдаланылышынын жыйынтыктары жалпылаштырылган; диссертациянын жоболору Ош МПУнун педагогика жана психология кафедрасынын отурумунда, Диссертациялык кеңештин алдын ала коргоо жыйынында талкууланган.

Изилдөөнүн жыйынтыктарынын толук жарыяланышы. Иштин негизги жоболору КР Президинтине караштуу ЖАК талап кылган жалпы 2 методикалык колдонmodo, 18 илимий макалада чагылдырылган.

Авторефераттын диссертациянын мазмуну менен дал келиши.

Изилдөөнүн негизи милдеттерин чечүү үчүн диссертациянын түзүлүшү жана материалдардын баяндоо логикасы үч главадан, корутундулардан, илимий-практикалык сунуштардан, пайдаланган адабияттардын тизмесинен, 3-сүрөт, 2-схема, 6-таблицадан турат. Диссертациянын жалпы көлөмү 168 бетти түзөт.

Авторефераттын көлөмү резюмелерди кошпогондо белгиленген талаптан ашкан эмес, изилдөө ишинин мазмунун толук чагылдырган. Изилдөөнүн милдеттеринин чечилиши главалар боюнча так көрсөтүлгөн.

Жалпысынан изилдөө ийгиликтүү иштелген, өз алдынча аткарылган, толук бүткөрүлгөн иш катары оң баага татыктуу. Аталган ийгиликтер менен кошо айрым мүчүлүштүктөр да байкалды, алар:

1.1965-жылы басылган “Башталгыч класстарда кыргыз тилин окутуунун методикасы” фундаменталдык эмгектеги “Окуунун методикасы” бөлүмүндөгү С.Турусбековдун ушул проблемага арналган методикасы анализденип, чечмеленсе диссертациянын мазмуну мындан да терең болмок.

2.90-жылдардан бери “Адабий окуу” окуулугуна “Бабалардан калган сөз” деген элдик оозеки чыгармаларга арналган бөлүм окутулуп келе жатат. Диссертацияда ушул бөлүм боюнча маалымат берилип, андагы жомоктор боюнча сунуштар көрсөтүлсө изилдөөнүн мазмуну тереңдемек.

3.Издөнүүчү мындан кийинки изилдөөлөрүндө теманын аталышын эске

алса ынгайлуу болмок. Жалпысынан башталгыч класста жомокторду окутуунун методикасы деп аталып, алар практикаланып келүүдө.

Бирок белгиленген мындай мүчүлүштүктөр принципиалдуу мүнөзгө ээ эмес, алар изилдөөнүн жалпы деңгээлине таасир этпейт.

Шербаева Жыпаргүл Рахманбердиеванын Башталгыч класстардын “АДАБИЙ ОКУУ” сабагында жомокторду окутуунун методикасы деген темадагы диссертациялык изилдөөсү Кыргыз Республикасынын Жогорку аттестациялык комиссиясынын “Окумуштуулук даражаларды ыйгаруунун тартиби жөнүндөгү” жобосунун 10-пунктунун талаптарына толук жооп берет. Ал эми изденүүчү Шербаева Жыпаргүл Рахманбердиеванын Башталгыч класстардын “АДАБИЙ ОКУУ” сабагында жомокторду окутуунун методикасы деген темадагы 13.00.02 – окутуунун жана тарбиялоонун теориясы менен методикасы (кыргыз адабияты) адистиги боюнча педагогика илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын алууга татыктуу деп эсептейбиз.

Пикир Жалал-Абад мамлекеттик университетинин башталгыч билим берүүнүн теориясы жана методикасы, педагогика жана психология кафедраларынын кеңейтилген жыйынынын отурумунда 2022-жылдын 6-апрелинде (№ 17 протокол) талкууланып бекитилди.

Катышкандар:

1. Сакиева С.С.–педагогика илимдеринин доктору, профессор (13.00.02);
2. Нусупова Р.С. – педагогика илимдеринин кандидаты (13.00.08);
3. Ураимов К.М. – педагогика илимдеринин кандидаты (13.00.02);
4. Найманбаев М.Ж.–педагогика илимдеринин кандидаты, доцент (13.00.01);
5. Рыскулова Г.У.– педагогика илимдеринин кандидаты, доцент (13.00.01);
6. Тажибаева Ж.К.– педагогика илимдеринин кандидаты (13.00.02);
7. Ажыкулов С.М.– педагогика илимдеринин кандидаты (13.00.01);

8. Жолдошбаева Р.К.—педагогика илимдеринин кандидаты, доцент (13.00.08).

9. Молдокеримова Э.М.-педагогика илимдеринин кандидаты (13.00.02)

Отурумдун төрайымы, педагогика

илимдеринин доктору, профессор

С.С.Сакиева

Педагогика илимдеринин доктору, профессор С.С.Сакиеванын колун тастыктайм.

Жалал-Абад мамлекеттик университетинин окумуштуу катчысы,

саясий илимдеринин кандидаты

Б.Н.Алымкулов

*Дата поступления
отзыва в ДС 13.20.623
11.08.2022*

У. секр. ДС

И. АРАБАЕВ атындагы КЫРГЫЗ МАМЛЕКЕТТИК УНИВЕРСИТЕТИ
КЫРГЫЗСКИЙ ГОСУДАРСТВЕННЫЙ УНИВЕРСИТЕТ им. И. АРАБАЕВА
КОЛ ТАМГАСЫН ТАСТЫКТАЙМЫН
ПОДПИСЬ ЗАВЕРЯЮ